र्मिकः पुनः। नित्यप्रवासी चोत्साही सात्त्विको धार्मिकः शुचिः४। गमने चैव यो जातो नानारोगैर्धनक्षयः। दत्ताशाती महाक्रोधी पिशुनः परनिन्दकः५। यो जातो गमनेच्छायां बहुपुत्रो महाधनः। पण्डितो गुणवान् दाता जायते च नरोत्तमः६। सभायाञ्च यदा जातः कृपणो धनसंयुतः। नानागुणेन गुणवान् धार्मिकः पण्डितः शुचिः७। आगमने च यो जातो लम्पटो बहुभाषकः। सुहृद्बन्धुविनाशः स्यान्नानाक्लेशश्च जायते८। भोजने च महादुष्टो मन्दाग्निश्च दुर्जनान्वितः। कृपणः कटुवाक्यश्च दुःखितो नित्यसेवकः९। यो जातो न्यायक्षिप्तायां खञ्जो भवति नान्यथा। पुत्रनाशो भवेत् तस्य जायानाशो भवेद् ध्रुवम्१०। कौतुके च यदा जातो गुणैः सर्वैः समन्वितः। नानाधनेन धनवान् राजसेवासु तत्परः। यदि दैवाद् भवेत् तुङ्गी खण्टङ्गी वा कदाचन। तदा सर्वं वैपरीत्यं जायते च न संशयः११। यो जातो राहुनिष्ट्यां दुःखितः सर्वतस्तथा। नानास्थाने गतो वापि धनपुत्रविवर्जितः। जायायाश्च सुतस्थाने यातो निष्ट्यां विधुन्तुदः। तदा सर्वं वैपरीत्यं यतजायासमन्वितः१२। राहोः एवं केतूनाम्।

२२वैशेषिकोक्तेषु द्रव्यगुणकर्मसामान्यविशेषसमवायात्मकेषु षट्सु पदार्थेषु "द्रव्यादयः पञ्च भावा अनेके समवायिनः" भाषा०"तथा हि पदार्थोद्विविधः भावोऽभावश्च। तत्र भावाः षट् सप्तमस्याभावस्य कीर्तनात्" सि०कौ०। अभाव एक इति पदार्थाः सप्त। तत्र द्रव्यादिपञ्चकस्य अनेकत्वविशिष्टं भावत्वं लक्षणं समवायस्य भावत्वेऽपि एकत्वात् न तत्र प्रसङ्गः। तत्र च द्रव्यादिषट्कान्यतमत्वम् भावत्वमिति सि०कौ०। सत्ताशब्दस्त्रिलिङ्गमिति दिनकरप्रक्रियाः। सम्बन्धित्वं समवाय सम्बन्धेन तादात्म्येन एकार्थसमवायेन वा बोध्यम्। तेन द्रव्यादिस्त्रिके समवायेन, सत्तायां तादात्म्येन विशेषेषु एकार्थसमवायेन, समवाये स्वात्मकसमवायेन स्वरूपसम्बन्धविशेषेण सत्तासम्बन्धसम्बन्धाभावस्वरूपः"। 'भावो यथा 'तथाऽभावः कार्यवत्सारत्वं सतः"कुसुमा०।

भू-चिन्तायाम् करणे घञ्। २१अन्तःकरणे "भावदुष्टो न शुध्यति" आ०त०। २४तन्त्रोक्ते पशाचारादिभेदे "भावस्तु त्रिविधा देवि! दिव्यवीरपशुक्रमात्। दिव्यवीरो यथाभावो अधमः पशुभावकः। वैष्णवः पशुभावेन पूजयेत् परमेश्वरम्। शक्तिमन्त्रे वरारोहे! पशुभावो भवानकः। दिव्ये वीरे महेशानि! जायते सिद्धिरुत्तमा"।

दाक्षेन साध्यरूपायाः क्रियाया भावसंज्ञकं यथा "तद् यत्रोभे भावप्रधाने भवतः पूर्वापरीभूतं भावमाख्याते नाचष्टे व्रजति पचतीत्यपक्रमप्रभृत्यपवर्गपर्यन्तं, मूर्तं सत्त्वभूतं सत्त्वनामभिर्द्रव्या षड्क्रियात्वादिभिः सत्त्वानामुपदेशो गौरश्वः पुरुषो हस्तीति भवतीति भावस्य,आख्याते व्रजति तिष्ठतीति"। आगन्तुकारिकोक्तभावस्य द्विविधता सञ्चारिव्यभिचारिभेदात् तत्तच्छब्दे दृश्यम्। २५सङ्गीतसङ्गतपदार्थद्योतकहस्तादिचेष्टाभेदे च। "यस्य च क्रियया क्रियान्तरं लक्ष्यते स भावः" इति व्याकरणपरिभाषिते २५पदार्थे च तत्र च सप्तमीत्याकरे स्थितम्। भवतीति भू-कर्त्तरि घञ्। २७उत्पत्तियुते षड्विकारयुते च पदार्थे भावविकारशब्दे दृश्यम्। २८सांख्यमतसिद्धेषु धर्माधर्मादिषु बुद्धिधर्मेषु "संसरति निरुपभोगं भावैरधिवासितं लिङ्गम्" सा०का०।"भावैरधिवासितं धर्माधर्मज्ञानाज्ञानवैराग्याविराग्यैश्वर्यानैश्वर्याणि भावास्तदन्विता बुद्धिः तदन्वितञ्च सूक्ष्मशरीरमिति तदपि भावैरधिवासितं यथा सुरभिचन्दनसम्पर्काद्वस्त्रं तदामोदवासितं भवति तस्माद्भावैरेवाधिवासितत्वात् संसरति" तत्त्वकौ०। तेषां करणान्वितत्वं कार्यान्वितत्वञ्च दर्शितं यथा "सांसिद्धिकाश्च भावाः प्राकृतिका वैकृतिकाश्च धर्माद्याः। दृष्टाः करणान्वयिनः कार्यान्वयिनश्च करणाद्याः" सा०का० "वैकृतिकानैमित्तिकाः प्राकृतिकाः, स्वाभाविकाः सांसिद्धिकाः भावाः यथा सर्गादावाहिविद्वान् भगवान् कपिलो महाकारुणिकधर्मज्ञानवैराग्यैश्वर्यसम्पन्नः प्रादुर्बभूवेति स्मरन्ति। वैकृतिकाश्च भावाः धर्मादिसिद्धिकाः व्याधाद्यानोत्पन्नाः यथा प्राचेतसप्रभृतीनां महर्षीणाम्। एवमधर्माज्ञानावैराग्यानैश्वर्याण्यपि। कार्यं शरीरं तदाश्रयिणस्तस्यावस्थाः कललबुद्बुदमांसपेशीकरचरणाङ्गप्रत्यङ्गव्यूहाः गर्भस्थस्य,ततो निर्गतस्य बालस्य बाल्यकौमारयौवनवार्द्धकादीति" त० कौ०। २९तत्तत्पदार्थावाधारधर्मं च "भावे स्वतन्त्रौ" पा०। भावशब्देनाधाराधारधर्म उच्यते। स च तदितराद्वृत्तित्वे सावस्तद्वृत्तिधर्मः यथा गोत्वमित्यादौ भावार्थकत्वप्रत्ययेन गवेतराद्वृत्तित्वे सति सकलगोव्यक्तिवृत्तिधर्मो बोध्यते।

भावक पु०भाव+स्वार्थे क।।भावशब्दार्थे मनोविकारे हेमा०। भू-भावि-वा ण्वुल्। २सत्ताभवे १उत्पादके च त्रि०।

भावत त्रि० भू-शतृ भवन् तस्येदम् अण्। उत्पादाद्यभावसम्बन्धिनि स्त्रियां ङीप्।